

HEIDI GRÖNSTRAND

Rahaa, rakkautta ja rohkeita elämänvalintoja – kohtuudella

Charlotte Brontë, *Professori* (Professor, 1857). Suom. Inkeri Koskinen. Tammi, Helsinki 2009. 331 s.

Charlotte Brontën suosiolle ei näy loppua. Tänä keväänä tukholmalaisista teatteriryyleisöä hellittää Dramatenin tulkinnalla *Kotiopettajattaren* romaanista, eivätkä suomalaisetkaan aivan osattomiksi jää Brontën tarinoiden lumovoimasta. Televisio tarjoaa säännöllisin väliajoin laadukkaita dramatisointeja hänen klassikkoromaanistaan, ja uusien painoksien ansiosta myös itse kirja on helposti saatavilla. Brontën esikoisromaanin *Professori*, joka julkaistiin vasta kirjailijan kuoleman jälkeen, on kuitenkin vasta nyt lukijoiden ulottuvilla suomeksi.

Professori rakentuu osin samalaisille aineksille kuin *Kotiopettajattaren* romaani. Tuttua on minämuotoinen kerronta sekä ennen kaikkea opettajuus ja siihen tiukasti kytkeytyvä elämäntapa, kohtuullisuuden ja paikoin suoranaista asketismia lähentelevän niukkuuden ihannointi. *Professorissa* ei kuitenkaan ole kyse kotiopettajana toimimisesta. Päähenkilö William

Crimsworth matkustaa kotimaastaan Englannista Brysseliin, jossa hänestä tulee aluksi poikakoulun, myöhemmin myös tyttökoulun, englanninopettaja. Suomentaja Inkeri Koskisella onkin epäilemättä ollut vaativa tehtävä löytää oikeat sävyt ilmaisemaan muun muassa Williamin oppilaiden vaihtelevaa englanninkielentaitoa. Ranskankieliset repliikit on puolestaan säilytetty, mitä pidän onnistuneena ratkaisuna. Lukijalle tehdään elävästi ja samaan aikaan luontevasti näkyväksi kielten ja kieli- taidon moninaisuus.

Kohtuullisuutta, myös rakkauteen

Brontën romaanin kuvauksiin koulujärjestelmästä ja opettajan toimesta tiivistyvät keskiluokkaisiksi mielletyt arvot. Ahkeruus, yrittäjäys, kuri ja järjestys ovat kunniaa. Koulu on uutteruuden tyyssija, kun taas kartanoelämään yhdistyy kylmyys, laskelmoivuus, tuhlaileva elämäntapa ja rappio. Kyseessä on yhdenlainen rääsytistä rikkaaksi -tarina, jossa William

Crimsworth rakentaa uutteruudella ja sinnikkyydellä – ja ripauksella onnea – hyvän elämän. Mies pääsee elämässään eteenpäin ilman aatelisten sukulaistensa apua, ilman perittyä rahaa tai asemaa. Ja kuten tämäläpaiseen oman onnensa seppä -juoneen sopiikin: Crimsworthin ahkeruus palkitaan. Hänen toiveensa oman elämän suhteen ovat alun alkaenkin olleet kohtuulliset, ja palkintona on elämä, jolle on leimallista kohtuullinen sivistys ja toimeentulo. Oma talokin on kohtuullinen, kaunis mutta ei liian suuri.

Vaikka *Professori* kertoo William Crimsworthin elämäntarinan, romaani avaa myös näkymän naisten maailmaan – tunteisiin, arvoihin, ihanteisiin. William kiinnittää huomiota poikkeuksellisen hyvin englantia osaavaan oppilaaseen, neiti Henriin, ja tästä nuoresta naisesta tulee pian myös Williamin rakastettu ja vaimo. Frances Henristä piirretty kuva herkästä ja omanarvontuntevasta naisesta. Ei ole mitään syytä epäillä, etteikö Francesin ja Williamin avioliitto ole rakkaus-

liitto, mutta silti naimisiinmeno ei ole Francesille mikään itsestäänselvä päämäärä tai tavoite. Hän asettaa nimittäin avioliiton ehdoksi sen, että hän saa jatkaa työtään opettajana – toimessa, johon on ryhtynyt elättääkseen itsensä.

Nykykänökulmasta Francesin halu yhdistää työ ja avioliitto tuskin herättää sen suurempaa kummeksuntaa. 1800-luvun puolivälin maailmassa ratkaisu oli kuitenkin ennenkuulumaton, varsinkin kun oli kyse naiskirjailijan työstä. Vain vuosi sen jälkeen, kun *Professori* oli ilmestynyt sekä Suomessa että Ruotsissa, paheksuttiin voimakkaasti ruotsalaisen Fredrika Bremerin romaanissaan *Hertha* (1856) esittämää ratkaisua, jossa Hertha valitsee sekä molemminpuolisiin tunteisiin perustuvan avioliiton että työn opettajana. Suomalaisen samaan aikaan kirjoittaneiden naiskirjailijoiden, niin Fredrika Runebergin kuin muiden, romaaneista vastaavat ratkaisut loistavat poissaolollaan.

Lisää rahaa, heti!

Kiinnostavaa Brontën tekemässä ratkaisussa on myös se, että *Professorissa* ei tyydytä sanomaan pelkästään, että naisten pitää saada tehdä työtä, mennä naimisiin ja perustaa perhe. Romaanissa kiinnitetään rohkeasti huomiota myös naisten ja miesten eriarvoiseen palkkaukseen. Tuoreena, kohtuullisesti ansaitsevan miehen vaimonakaan Frances ei tyydy mihin tahansa palkkaan. Hän tuo pian tiettäväksi, että hänen ansionsa ovat huomattavan pienet samaa työtä tekevän aviomiehen palkkaan verrattuna. Siinä missä Williamin

ponnistelut ja asema ovat auttaneet hänet 8000 frangin vuosituloihin, jää Frances 1200 frangin ansioihin. Francesin oma tapa selittää palkkaeroa sanomalla, että hän ei työskentele tarpeeksi eikä oikealla tavalla, vaikka kykenisi ja tahtoisi enemmän, näyttäytyy kovin ironisessa valossa. Lukijana on varma, että asianlaita on juuri päinvastoin, ja että palkkaeron selittää sukupuoli eikä työskentelytapa. Aviomieskin vakuuttaa, että vaimo työskentelee yhtä pitkään ja ahkerasti kuin hän.

Keskustelu miesten ja naisten palkkaeroista ei jää pieneksi irralliseksi heitoksi. Frances ei vain totea asioiden huonoa laitaa vaan esittää myös ratkaisun ehdottamalla Williamille, että he perustavat oman koulun. William puolestaan tukee vaimoaan täydestä sydämestään:

”En asettanut hänen tielleen esteitä, en esittänyt vastaväitteitä. Tiesin, ettei hän ollut niitä, jotka kykenivät elämään uneliaasti ja toimetonna, tai edes suhteellisen toimetonna. Hänellä täytyi olla velvollisuuksia täytettävänä, vieläpä tärkeitä velvollisuuksia, työtä tehtävänä, mielenkiintoista, mukaansatempaavaa, tuottavaa työtä. Vahvat kyvyt liikutivat hänen varttaan ja ne vaativat täyttä ravintoa ja vapaata harjoitusta. Minun käteni ei koskaan nälkiinnyttäisi tai jarruttaisi niitä. Ei, iloitsin tarjotessani niille ravintoa ja raivaatessani niille enemmän tilaa toimia.” (309–310.)

Kohtuullisuudesta kriisiin

Kuten usein varhaisissa naisten kirjoittamissa romaaneissa on laita,

ihanteellinen aviomies on *Professorissakin* vaimonsa täydellinen ymmärtäjä ja tasavertainen kumppani. Avioliittoon kiteytetään unelmia ja tulevaisuuden toiveita, ei reaali maailman tosiasioita. *Professorissa* vapautta ilmaista uudenlaisia elämänarvoja ja uusia mahdollisuuksia antaa myös se, että sen paremmin Francesilla kuin Williamilla ei ole itsestään selvää paikkaa kansallisuuksien tai säätyjen hierarkiassa. Frances on kahden (tai useamman) kulttuurin ja kielen kasvatti: hänen äitinsä on englantilainen ja isä sveitsiläinen, ja hän on asettunut vanhempiansa kuoleman jälkeen Belgiaan. Williamillakaan ei ole perheen tukea, ja uuden elämän alkuun hän pääsee nimenomaan ollessaan poissa kotimaastaan. Kymmenen vuoden ahkeran yrittämisen jälkeen Francesin ja Williamin koulu on yksi Brysselin suosituimmista, ja kolmihenkiseksi kasvanut perhe voi jättää työnsä ja toteuttaa viimeisimmänkin unelmistaan: he lähtevät Englantiin, matkustelevat ympäri saarta ja asettuvat lopulta Williamin vanhalle kotiseudulle, maalle, luonnon rauhaan.

Charlotte Brontën *Professori* on tarina onnistumisista ja onnesta, ja sen maailmaan on ihana uppoutua. Samaan aikaan on silti paradoksaalista, että monista näistä yksilöllisistä ja epäilemättä monin tavoin kohtuullisilta näyttävistä ihanteista on ajan myötä tullut vallitsevia, suuren keskiluokan arvoja, joita ei kuitenkaan ole varaa toteuttaa loppuun asti. Kaikkia ne eivät koske koskaan. Aikoinaan aivan kohtuullisilta näyttäneistä ihanteista on tullut kohtuuttomia, monin tavoin eettisesti ja ekologisesti kestävämpiä.